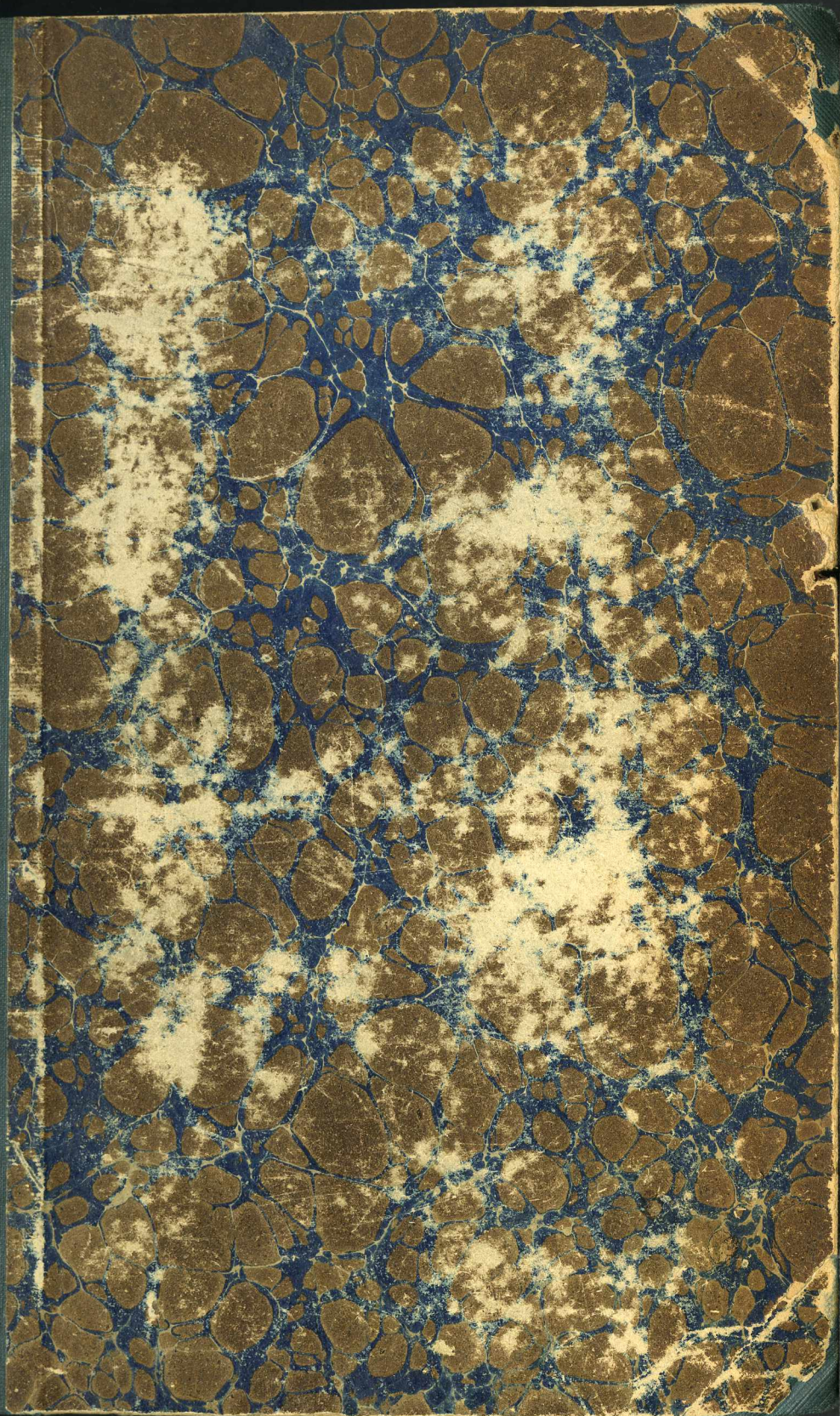

Politikai
röpiratok.

125.

125
1098

Magyarom. Ref. Engelm

A TISZÁNINNEN VALÓ
REF. EGYHÁZKERÜLETNEK

A KÉPVISELŐHÁZHOZ INTÉZETT

KÉRVÉNYE

A

GIMNÁZIUMI ÉS REÁLISKOLAI

TÖRVÉNYJAVASLAT TÁRGYÁBAN.

18.

SÁROSPATAK.
Nyomtatta Steinfeld Béla, a ref. főiskola betűivel.
1880.

A TISSAININE VALÓ

REI. EGYHÁZKERÜLTETEK

A KÉPVISELŐHÁZHOZ INTÉZTT

K E L L E T T E S

DE BALLAGI GÉZA.

ÖMNYÁZOTT ÉS BEFÉRSKÖLT

TÖRVÉNYVÁLLALÓI VÁRSZÁRAZ

18

18

É A T A R T A L M

18

18

Mélyen tisztelt képviselőház!

Magyarországi protestáns egyházunk s annak egyetemében a Tiszáninnen való ref. egyházkerület is, az egész közmivelttség ügyét, annak a szellemnek való föltétlen hódolatból szolgálta, melynélfogva tudta azt, hogy elvész a nép, a mely tudomány nélkül való s minden ország támasza, talpköve a tiszta erkölcs, mely ha megvész, országunk is ledől s rabigába görbed, s épen azért minden tőle kitelhető, sőt sokszor magát is megerőltető áldozatot megtett arra nézve, hogy e téren való szolgálatai megfelelőek legyenek az idő és a kor követelményeinek. Innen magyarázható meg azon igyekezetünk, hogy mi sohasem vonakodtunk közoktatási ügyünket is a lehető magaslatra emelni s annak, hogy mi sohasem mondtuk azt, hogy immár a tökéletést elértük volna, azt hisszük: elég bizonyága az is, hogy több tanügyi dologban kezdeményezőül léptünk fel még akkor is, mikor némely öröklött viszonyok közt élő tanférfiak merésznek tartották s töprengve fogadták ujitó lépésünket. Ennek tudatában s azon meggyőződéstől áthatva, hogy az oktatás és nevelés ügyének egy folyton haladó s mindig magasabb lépcsőzetekre emelkedő életnek kell lennie, mindig hálás elismeréssel fogadtunk minden oly irányelvet, mely e téren az óhajtott siker magaslatára és e magaslat elérésének eszközeire mutat s különösen bizodalommal tekintettünk azon törvényjavaslat elé, melyet a nagym. magyar királyi vallás- és közoktatásügyi miniszter úr, a középiskolai tanügy rendezésére vonatkozólag, már régebben kilátásba helyezett; mégpedig azért, mert hiszen ha valaki, úgy épen a közoktatási minisztérium s az általa alkotott tervezet vannak első sorban hivatva arra, hogy e tekintetben mélyreható vezér-

eszmékkel járjanak előttünk, s mert vártuk, hogy egy ilyen törvény által végre-valahára egy függőben levő életkérdésünk fog kedvezően és ránk nézve megnyugtató módon megoldatni. A mily természetes és kedvesen táplált volt azonban reménységünk, épen oly lehangoló és fájdalmas csalódásunk most, midőn, imár a törvényhozó-testület elé is benyújtott törvényjavaslat előttünk fekszik s tanulmányozva különösen annak szellemét, megdöbbenve látjuk azt: minő sors van szánva abban iskolai ügyünk jövőjének, sőt, minthogy a protestantismusban az oktatás válhatlan összeköttetésben áll vallásunkkal, általában a protestantismus szellemének és ezen szellem erejével kivívott jogoknak.

Mélyen tisztelt képviselőház! Alkotmányos hazai életünk legközelebbi megmásíthatlan tényei többször bármennyire fájdalmas érzelmeket támaszthattak is bennünk, mi, magyarországi protestánsok, még mindig azon vigasztadó reményt tápláljuk keblünkben, hogy a magyarországi törvényhozó-testület az, melynek színe előtt egész nyíltsággal és leplezetlenül lehet beszélnünk mindig, a mikor csak igazaink és jogaink védelmezéséről kell gondoskodnunk; most is bizalommal fordulunk azért a törvényhozó-testülethez, mely hivatva van arra, hogy a beadott miniszteri törvényjavaslat sorsa felett határozzon, mély tisztelettel kérve, egyrészt a törvényjavaslatnak reánk protestánsokra vonatkozó részletére teendő észrevételeink szíves meghallgatását, másrészt annak, óhajtásaink szerint leendő átalakítását.

Mindenekelőtt fájdalmas szívvél, de habozás nélkül, kénytelenek vagyunk kijelenteni, hogy ha mi az előttünk fekvő törvényjavaslat keletkezésének történetén végig tekintünk s a látszat leple alá kissé mélyebben nézünk, azon elszomorító tapasztalatra jutunk, hogy az egész középoktatási ügy rendezésére vonatkozó törvényjavaslat egyik főindoka tulajdonképen nem az e körbe eső dolgok és állapotok fejlesztésének buzgalmában rejlik, mint inkább azon törekvés

érvényesítésében, hogy általa a protestáns iskolai önkormányzati jog szoríttassék meg. Mindnyájan tudjuk ugyanis, hogy a nevezetessé lett és egyértelmű roszalásunkra akkoriban visszavont „Tíz pont“ keletkezési indoka tulajdonképpen az vala, hogy némely gimnáziumok által elkövetett hazafiúi és nemzetellenes üzemek megfékezésének alkalmából, egyúttal jól átgondolt támadás intéztessék protestáns önkormányzatunk ellen; ugy, hogy igazán azon elv alkalmaztatott reánk, melynélfogva érzékenyen kellett volna lakolnunk oly hibákért és visszaélésekért, melyekben való ártatlan voltunk mellett fényes bizonyság egész történeti multunk, s a mely hazafiúi bűnök ellen való bátor küzdelem volt, tulajdonképpen való, magasabb vallás-erkölcsi céljaink mellett, a hazai nagy közönség előtt is eléggé ismeretes feladatunk. Most, a nagyméltóságú vallás- és közoktatásügyi miniszter úr megkerülve mintegy a „Pontozatok“ ellenében kifejtett védekezésünket, abbeli megjegyzésünket, hogy a főfelügyelet alkalmi körvonalozása, csak a vele természetesen összefüggő kérdésekkel együttesen oldható meg, egészen ellenünk látszik fordítani, akkor, mikor a törvényhozó-testület elé nyújtott középiskolai törvényjavaslat tulajdonképpen csak olyan keretnek van szánva, a melyben a visszatetszést idézett „Pontozatok“ ismeretes képe foglaltatik be ujlag, némi szelidítésekkel.

A magyarországi protestáns egyház, bár e részben elfoglalt álláspontja mellett a hosszú és eléggé kipróbált gyakorlat is világos és félre nem érthető magyarázatot adott, nem egyszer határozottan és érthetően nyilatkozott azon kérdés felett: minő jogi alapokon tartja biztosnak és természetesnek ugy az államhatalomhoz, mint saját iskoláihoz való viszonyát s ezzel összeköttetésben nem egyszer nyilatkozott alkalmilag a felől is: hogyan értelmezi maga részéről az ugynevezett „legfőbb felügyeleti jog“ körét, annak részleteit. A békekötések által is biztosított 1608. koronázás előtti 1-ső és 1647. V-ik törvénycikkbe iktatott

és az ezekre épített 179°/₁. XXVI. törvénycikkeket jelölvén ki történeti alapokúl, sohasem habozott kinyilatkoztatni, hogy még csak gondolatában sincs olynemü föltétlen függetlenség, mint a minőt kívánnak élvezni némely külföldi felekezetek; de másrésről sietett kijelenteni, hogy az államkötelekeknek csak addig engedhet, azoknak rá nézve üdvös hatása csak azon pontig lehet, mig azok nem akadályozzák meg azt, hogy saját elvei szerint fejlődjék s megtarthassa őt megkülönböztető jellemvonásait. Ily alapelvek hangsulyozása mellett aztán, alkalmilag akárhányszor kifejtette azt is, hogy „minden alsóbb és felsőbb tanintézeteit, az egyház kiegészítő s elválhatlan részének és életfeltételének tekinti s épen azért az azok felett való törvényhozás és kormányzási jogát, a jól értelmezett „legfőbb felügyeleti jog“ sérelme nélkül, kizárólagos birtokának kívánja fentartatni.“ Ha most már ezen történeti előzmények után, nem szándékunk is vitatkozni a nagyméltóságú vallás- és közoktatásügyi miniszter ur által beadott törvényjavaslat indokolásában hangsulyozott azon érv ellen, „hogy az állami főfelügyelet mai rendezetlen állapotában tovább nem hagyható s annak rendezése minden oldalról sürgettetett,“ nem méltán feljajdulhatunk-e az ellen, hogy a törvényjavaslat keretébe vont „legfőbb felügyeleti jog“ oly módon értelmeztetik s mint ezt a részleteknél feltüntetni fogjuk, oly módon kívántatik kiterjesztetni, mely homlokegyenest ellenkezik törvényeken alapuló önkormányzati jogainkkal; ellenkezik a hosszas gyakorlattal s centralisticus törekvéseket árul el, annyira, hogy ha e tekintetben az absolut korszakban hozzánk leérkezett rendeleteket s az előttünk fekvő törvényjavaslatot elfogulatlanul összehasonlítjuk, arra a lesújtó eredményre jutunk, hogy az egész középiskolai törvényjavaslat kodifikálni akarja mindazon visszaéléseket, a melyeket eddig jogkörünkben koronkint tapasztaltunk s a melyek ellen annyiszor kelle illetékes helyen érélyesen panaszt emelnünk.

Eddig féltékenyen őrzött jogainknakily nemü megszorítása és csonkítása pedig annyival is inkább méltán támaszt bennünk fájdalmas és lehangoló érzéseket, mert valóban nem látjuk az okát, a miért közoktatásügyi multunk ilyen szellemü és célzatu intézkedések szükségességét érdemelte volna ki; mert a protestáns egyház és annak tagjai, mindig igyekeztek megérdemelni, sőt, dicsekvés nélkül mondhatjuk: megszolgálni azon kiváltságot, épen e kiváltsággal együtt járó és jó lélekkel elvállalt kötelezettségek hű teljesítése által, melyeket számukra talán, más felekezetekkel szemben, multjuk nehéz küzdelmek árán biztosított; mert méltán aggódhatunk, hogy a protestáns szabadság korlátozására, hiveinknél az áldozatkészség megszünése fog következni, s mert a törvényjavaslat indokolásában, a célba vett intézkedések szükségességének bebizonyítása végett, a fájdalom hangján emlegetett „tagadhatlanul megingott reputatiónk“ eldöntése, s általában ugy tisztakezűségünk, mint a közmíveltségi tényezők sorában megillető értékünk megítélése végett, nyugodt lélekkel hivatkozhatunk arra a történetre, mely, egyebek közt, arról is tud beszélni annak, ki meg nem vesztegetett ítéletet vár tőle, hogy a protestáns szellemnek talán mégis csak van része, ugy a magyar közműveltségi, mint különösebben is a nemzeti szellem emeléseért vívott küzdelmekben, s protestáns iskoláink, nem akarván hűtlenek lenni azon hazai föld iránt, melynek édes anyai kebelén fejlettek ki, még akkor sem germanisáltak, mikor az absolut kormány idejében az állam rendelkezése és felügyelése alatt álló tanintézetekben ugyanám termékeny talajra talált a német szellem.

Ilyen szellem és törekvés, iskolai állapotaink méltánylatánál tanusított ilyen indulat hatván át, mélyen tisztelt képviselő ház, a miniszteri törvényjavaslatot általában véve, vele szemben kénytelenek vagyunk alázatos tisztelettel kijelenteni, hogy mi eddigi álláspontunkról, a gyakorlat által

elég világosan körvonalozott autonóm jogainkról mindaddig le nem mondhatunk, míg a különböző vallásfelekezetekre tartozó jogviszonyok törvényszerűleg nem rendeztetnek s az ide tartozó nagy kérdések el nem döntenek; annyival is inkább, mert minket, különösen az oktatás és általában az iskolaügy terén versenyképesekül, más, különböző hatalmas eszközökkel rendelkező felekezetekkel szemben, továbbra is csak önkormányzati jogunk tarthat meg s meg vagyunk győződve a felől, hogy a protestáns iskolákra, attól a perctől kezdve, a mikor azok az eddigi szabad szellem légköréből talán a jelen miniszteri tervezethez hasonló korlátok közzé erőszakoltatnak, csak a hanyatlás, a szellemi gyengülés órái következhetnek.

De ha nem lehetünk megelégedve a törvényjavaslat egészén végigvonuló irányzattal, nem lehet észrevételek nélkül hagynunk, a mélyen tisztelt képviselőház kegyes engedelmeivel, a törvényjavaslat reánk vonatkozó fejezetének különösen azon pontjait sem, melyek a protestáns egyházra kisebb nagyobb mértékben sérelmesek.

Igy nevezetesen a pontozatok sorában mindjárt első helyen feltűnő az, hogy ugyanazon törvényjavaslat, mely indokolásában maga is elismeréssel kénytelen nyilatkozni protestáns egyházunknak a közmiveltség emelése körül kivívott érdemei felől: mint helyez bennünket a 62. §. egy jogi alapra a magános intézetek fentartóival; nyilván megvonván tőlünk ily módon törvényileg azt az elismerést, melyet a javaslat emelkedettebb természetű része biztosít. A miért is mély tisztelettel kénytelenek vagyunk kérni, hogy protestáns egyházunk iskolai és önkormányzati jogainak rendezése végett, egy külön fejezet szenteltessék számunkra az alkotandó törvényben.

A 63-ik szakasz második kikezdése úgy rendelkezik, hogy valamely intézet „egyésektől vagy társulatoktól is, csak azon esetben fogadhat el segílyt, ha semminemű

feltételt nem köt ki.“ Bármennyire helyeseljük is különben általánosságban ezen szakasznak célzatát, magát a kifejezést azonban mégsem tartjuk szabatosnak, mert hiszen annak értelmében aztán, az illető segélyező, áldozatkészségeért még annyit sem kívánhat meg, hogy az alapítványából is élő intézet felekezeti jellegű legyen s ily szövegezés mellett, csak egy kis merész magyarázat kell. hogy nekünk. protestánsoknak, ne szabadjon jövőre, hivatásunktól semmi olyan alapítványt elfogadnunk, a melynek hagyomány-levelében talán határozottan kiköztetik, hogy az csak bizonyos protestáns szellemű kiváló irány ápolása végett tétetik le kezeink közé.

A 65-ik szakasz második kikezdése is egyike a reánk nézve legsérelmesebb intézkedéseknek, annyira, hogy ez egymaga eléggé világosan bizonyítja azt: mily hibásan értelmezi a minisztérium a „legfőbb felügyeleti jog“ természetét, s mily nagy mértékben kívánja azt kiterjeszteni. Az 179⁰/₁-ik évi XXVI-ik t. c. 5. §. világosan kifejezi, hogy „A mindkét hitvallásu evangélikusoknak mindenkor szabad legyen iskolákat fentartani, azokban a tanítás és tanulás módját, szabályát és rendjét rendezni,“ a törvényjavaslat szóban forgó szakasza pedig azt kívánván, hogy „a köteleles tantárgyakat, azokból az ismeretek terjedelmét és mértékét, az országos közoktatási tanács meghallgatásával, a miniszter állapítja meg,“ ez által igazán nem látszik felhagyni számunkra más rendelkezési jogot, mint pusztán annyit, hogy mi a kiszabott tantárgyak közül egyiket vagy másikat mely napon adhatjuk elé, vagyis egyszerűen az órarend megállapítását.

A törvényjavaslat 69-ik szakaszát sem tekinthetjük egyébnek, mint az egész törvényjavaslaton végigvonuló korlátozási törekvés buzgalmában felvett felesleges törvényszaporításnak; mert hiszen, alázatos nézetünk szerint, a közegészségi törvények létezése mellett, nem szükséges a protestáns intézetekre külön törvényt hozni csak azért, hogy azok az iskolatartás legtermészetesebb és legelső föl-

tételeiről gondoskodjanak, különösen most, midőn például iskolai lakok emelésére, tantermeinek berendezésére annyi buzgalmat és áldozatot fordítanak, hogy e miatt egyáltalában nincs miért pirulniok.

A 70-ik szakasz majdnem szószerint való másolata a visszavett „Tíz pont“ egyikének s egyik tanintézetből a másikba való átmenetelt, továbbá alsóbb osztályból a felsőbb osztályba való lépést, az osztályösszevonást kívánja szabályozni, oly módon, hogy eddig élvezett jogaink jelentékenyen megszoríttatnak. Ez ellen, már a „Pontozatok“ alkalmából is, méltán kifejeztük sérelmünket s azt ez alkalmalmmal is meg kell ujtitanunk, annyival is inkább, mert ebbeli jogunkkal mi soha vissza nem éltünk s intézeteink előljáróságai mindenkor lelkiismeretesen igyekeztek arra, hogy kedvezmények e tekintetben ok nélkül és érdemetlenül ne adassanak.

A törvényjavaslat 77-ik szakaszában több oly kívánalom van, melyet épen a jól értelmezett legfőbb felügyeleti jog köréből folyólag, természetesnek találunk s azoknak mindenkor szives készséggel teszünk eleget. A statisztikai adatokat, tanévenkénti kimerítő jelentéseket, sőt az iskola anyagi helyzetét is feltüntető kimutatást, tudomásvétel végett mindenkor készek vagyunk felterjeszteni, felekezeti főhatóságaink közvetítése útján; de már ugyanezen szakasz d) pontjában, nem láthatunk egyebet, mint azt, hogy itt a javaslat valósággal megbénítani, sőt elnémitani látszik protestáns iskoláinkban még a szabad tanítási szellemet is akkor, mikor még a tankönyveket és kéziratokat is be kívánja eléadó tanárainktól s a mikor semmi biztosítékot sem látunk a törvényjavaslatban arra nézve: valjon nem fogja-e a miniszteri változó felfogás államellenesnek tarthatni és nyilatkoztatni a tankönyveknek épen olyan tételeit is, melyeket az elfogulatlan ítélet épen tiszta hazafiságuaknak tekint s különösen akkor, mikor az eféle ellenőrzés egy tollvonással megsemmisíti az eddig fennálló sajtószabadságot, mely-

nek megszorító eljárását módjában áll a minisztériumnak is alkalmaznia ott, a hol arra szükség van, a nélkül, hogy a protestáns tanárok és írók működését csak épen ezért kellene külön törvényben szabályoznia.

A 78. és 79. szakaszok, nem bizván meg előjáróink ellenőrzésének komolyságában és eléggé szigoru voltában, tankerületi főigazgatói ellensulyozást rendelnek el érettségi és másnemű vizsgáinkon. Oly intézkedés, melynek sem jogi, sem célszerűségi alapja nincs. Jogi azért, mert mi ily benső ügyeinkben való ilyen közvetlen ellenőrzést, törvényes előjáróinkon kívül, senkinek másnak nem engedhetünk; célszerűségi pedig azért, mert a minisztérium által is bekért évi jelentésekből mindenki láthatja iskolai életünk hű képét, s valóban, épen a törvényjavaslat álláspontján, el sem tudjuk képzelni: mi komolyabb tenni valója akadna a vizsgákon megjelenő kerületi főigazgatónak abban az iskolában, mely már egész odáig megrendszabályoztatik, hogy még a tanárok kézíratai is ismeretesek a minisztérium előtt? Sőt mi, protestánsok, egyáltalában nem nyugodhatunk bele az egész tankerületi főigazgatói intézmény olyan szervezésébe sem, a minő adatik annak a törvényjavaslat 54-ik cikkében, az mondatván róla ott, hogy az reánk, protestánsokra nézve a főfelügyelet közege. Törvényeink értelmében velünk szemben a főfelügyeletet, ő felsége a király nevében, egyedül csak a felelős magyar kir. vallás- és közoktatásügyi miniszter képviselheti s törvényeink ilyenemű közegeket nem ismernek, s az 179°/₁. XXVI. t. c. 5. §-a világosan kifejezi, hogy a mindkét vallásu evangélikusok saját hitfelekezeti előjáróságaik közül szabadon választják legfőbb felügyelőjüket.

A 82. §-t méltán olyannak tekinthetjük, a melyben éri el tetőpontját az előttünk levő törvényjavaslatnak jogainkat korlátozó irányzata. Benne az mondatik, hogy ahol a miniszter „erkölesi bajokat“ tapasztal, joga leend az intézetet bezáratni. Épen egyházi társaságnak, tehát közte a

protestáns egyháznak is, sohasem lehetett az a szégyenletes célja, hogy ápolása, gyámolgatása alá vegye a bűnnek, az erkölcsileg kifogásolhatónak akármiféle nemét; de hát ki áll nekünk jót a felől, hogy a törvényjavaslat ezen pontjában említett „erköcsi bajok“ szintén igen tág fogalmának nem ad-e különböző magyarázatot a különböző érdek és abból származó különböző felfogás s ez a roppant általánosság nem lehet-e majd, egy kis merészség vagy ellenszenv mellett, oly jogeim, melyre hivatkozva aztán, akármelyik protestáns iskola bezárható, ha egyszer életében, szellemében talán van valami olyan, mely nem tetsző annak, kinek más céljai is lehetnek.

Mélyen tisztelt képviselőház! Az a féltékeny buzgalom, a melylyel iskolai ügyünkön csüggeni, nekünk, protestáns egyház tagjainak, öseinktől öröklött szent kötelességünk, ime, ezekben kényszerít bennünket elmondani azon érzelmeket és aggodalmakat, melyeket bennünk a képviselőház asztalára tett miniszteri középiskolai törvényjavaslat támasztott. Eléadtuk azokat nyiltan, őszintén s különösen azzal a bizodalommal, hogy Magyarország törvényhozó-testületének bölcsesége, bizonyosan fog tudni találni módot arra, hogy életérdekeink ezen a ponton megőriztessenek s minden lehető megteendő arra nézve, hogy hazánk miveltségi tényezői között, protestáns egyházunk is megtarthassa őt megillető helyét s ereje, szelleme továbbra is zsibbasztás nélkül fejthesse ki a nevelés terén azt a tevékenységet, a melyre egyházunkat vallásának és hazájának szeretete és azok iránt elvállalt kötelességei egyaránt felhívják.

Kelt Miskolcon, 1880. április 30.

A Tiszáninnen való ref. egyházkerület 1880. évi április 27—30-ik napjain, Miskolcon tartott közgyűlése s annak megbízásából.

Kun Bertalan.

szuperintendens.

Dr. BALLAGI GÉZA

Mitrovics Gyula,

egyházkerületi aljegyző.

